

الگوی سنجش فساد اداری

دکتر محمد بازرگانی
دکتر حسن بختیاری
دکتر مهدی ناظمی اردکانی
دکتر ابوالفضل محمدی

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عنوان و نام پدیدآور	: الگوی سنجش فساد اداری / محمد بازرگانی... [و دیگران].
مشخصات نشر	: تهران: آثار فکر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۴۸-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: محمد بازرگانی، حسن بختیاری، مهدی ناظمی اردکانی، ابوالفضل محمدی.
موضوع	: سازمان‌های دولتی -- ارزشیابی
موضوع	: Administrative agencies -- Evaluation
موضوع	: سازمان‌های دولتی -- فساد
موضوع	: Administrative agencies -- Corrupt practice
موضوع	: سازمان‌های دولتی -- ایران -- فساد
موضوع	: Administrative agencies -- Corrupt practices -- Iran
شناسه افزوده	: بازرگانی، محمد، ۱۳۳۶ -
رده بندی کنگره	: ۱۶۰۱JF / الف ۷ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	: ۶۳۵۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۳۷۹۷۲۶

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ دورنگار: ۶۶۴۸۰۸۸۲

الگوی سنجش فساد اداری

تهیه و تدوین: دکتر محمد بازرگانی - دکتر حسن بختیاری

دکتر مهدی ناظمی اردکانی - دکتر ابوالفضل محمدی

ناشر: انتشارات آثار فکر

چاپ اول ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۴۸-۲

قیمت ۱۹۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست تفصیلی مطالب

پیشگفتار..... ۷

فصل اول: نظام سنجش سلامت اداری، اهمیت و ضرورت. Error! Bookmark not defined.

مقدمه. Error! Bookmark not defined.

اهمیت و ضرورت طراحی نظام سنجش سلامت اداری. Error! Bookmark not defined.

تعاریف و اصطلاحات. Error! Bookmark not defined.

فصل دوم: مبانی نظری فساد اداری. Error! Bookmark not defined.

مقدمه. Error! Bookmark not defined.

۱-۲- تعیین مفهومی فساد. Error! Bookmark not defined.

الف - تعریف لغوی و اصطلاحی. Error! Bookmark not defined.

ب- فساد و تخلف. Error! Bookmark not defined.

ج- فساد و سلامت. Error! Bookmark not defined.

۲-۲ - تاریخچه فساد. Error! Bookmark not defined.

۲-۳- انواع فساد اداری. Error! Bookmark not defined.

الف- طبقه بندی براساس سطح افراد. Error! Bookmark not defined.

ب- طبقه بندی بر اساس کمیت فساد. Error! Bookmark not defined.

ج- طبقه بندی بر اساس افکار عمومی جامعه. Error! Bookmark not defined.

د- طبقه بندی بر اساس ماهیت فساد. Error! Bookmark not defined.

۲-۴- رویکردهای نظری به فساد. Error! Bookmark not defined.

الف - نظریه انتخاب عمومی. Error! Bookmark not defined.

ب- نظریه سیب بد. Error! Bookmark not defined.

ج - نظریه های فرهنگ سازمانی. Error! Bookmark not defined.

د- نظریه های برخورد ارزش های اخلاقی. Error! Bookmark not defined.

ه- نظریه های همبستگی. Error! Bookmark not defined.

و- نظریه تحلیل تمایل ..... Error! Bookmark not defined.

۵-۲- مبانی سنجش و ارزیابی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

الف- رهیافت‌های سنجش فساد ..... Error! Bookmark not defined.

ب- سطوح سنجش و ارزیابی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

ج- اصول حاکم بر سنجش فساد اداری ..... Error! Bookmark not defined.

۶-۲- عوامل مؤثر بر فساد در سازمان ..... Error! Bookmark not defined.

الف- عوامل فردی ..... Error! Bookmark not defined.

ب - عوامل شغلی ..... Error! Bookmark not defined.

ج - عوامل سازمانی ..... Error! Bookmark not defined.

د- عوامل محیطی ..... Error! Bookmark not defined.

۷-۲- سازه‌های سنجش و ارزیابی فساد اداری ..... Error! Bookmark not defined.

الف - سازه طبیعت و گستره فساد ..... Error! Bookmark not defined.

ب- سازه قابلیت‌های نهادی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

۸-۲- نشانگرهای سنجش و ارزیابی فساد اداری ..... Error! Bookmark not defined.

الف- نشانگرهای طبیعت و گستره فساد ..... Error! Bookmark not defined.

ب- نشانگرهای قابلیت‌های نهادی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

۹-۲- معیارهای سنجش و ارزیابی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

۱۰-۲- فرایند سنجش و ارزیابی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

الف - تعیین سطح سنجش ..... Error! Bookmark not defined.

ب- انتخاب رویکرد ..... Error! Bookmark not defined.

ج- تعریف معیارها ..... Error! Bookmark not defined.

د- ساخت و اعتباربخشی ابزار ..... Error! Bookmark not defined.

ه- گردآوری و تحلیل ..... Error! Bookmark not defined.

ح- اتخاذ اقدامات اصلاحی ..... Error! Bookmark not defined.

ط- ارزیابی نتایج و پیامدها ..... Error! Bookmark not defined.

۱۱-۲- روش‌های سنجش و ارزیابی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.	الف- پیمایش
Error! Bookmark not defined.	ب-مصاحبه
Error! Bookmark not defined.	ج- مطالعه موردی
Error! Bookmark not defined.	د- مشاهده
Error! Bookmark not defined.	۱۲-۲- ابزارهای سنجش و ارزیابی فساد
Error! Bookmark not defined.	الف- شاخص ادراک فساد
Error! Bookmark not defined.	ب- شاخص رشوه دهندگان
Error! Bookmark not defined.	ج- بارومتر جهانی فساد
Error! Bookmark not defined.	د- شاخص کنترل فساد
Error! Bookmark not defined.	ه- شاخص‌های ملی برای سیاست خارجی
Error! Bookmark not defined.	فصل سوم: فساد اداری در ایران
Error! Bookmark not defined.	۱-۳- مقدمه
Error! Bookmark not defined.	۲-۳- پیشینه فساد در کشور
Error! Bookmark not defined.	۳-۳- فساد اداری در کشور
Error! Bookmark not defined.	۴-۳- تحلیل انحرافات رفتاری در کشور
Error! Bookmark not defined.	الف - پراکندگی جغرافیایی
Error! Bookmark not defined.	ب - توزیع جنسی
Error! Bookmark not defined.	ج - توزیع سنی
Error! Bookmark not defined.	د - میزان تحصیلات
Error! Bookmark not defined.	ه - وضعیّت تأهل
Error! Bookmark not defined.	فصل چهارم: پژوهش‌های انجام شده
Error! Bookmark not defined.	۱-۴- مقدمه
Error! Bookmark not defined.	۲-۴- پژوهش‌های خارج از کشور
Error! Bookmark not defined.	۳-۴- پژوهش‌های داخل کشور

فصل پنجم: سلامت و فساد از دیدگاه مقام معظم رهبری. Error! Bookmark not defined.

۱-۵- مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

۲-۵- توصیف بیانات ..... Error! Bookmark not defined.

۳-۵- تبیین بیانات ..... Error! Bookmark not defined.

فصل ششم: الگوی سنجش سلامت اداری ..... Error! Bookmark not defined.

۱-۶- مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

۲-۶- تحدید مفهومی فساد ..... Error! Bookmark not defined.

۳-۶- طبیعت و گستره فساد ..... Error! Bookmark not defined.

۴-۶- سنجش‌های فساد ..... Error! Bookmark not defined.

۵-۶- مدل سنجش فساد ..... Error! Bookmark not defined.

فهرست منابع ..... Error! Bookmark not defined.

پیشگفتار

امروزه همه کشورها اعم از توسعه یافته و یا در حال توسعه با واقعیتی درد آور بنام فساد مواجه‌اند و نظام‌های اداری در اغلب کشورها در رأس کانون‌های آسیب پذیر و آماج آسیب‌های ناشی از این پدیده بوده و هستند به گونه‌ای که، سلامت یا فساد این نظام‌ها را می‌توان مترادف پیشرفت یا عقب ماندگی کشورها دانست .

آثار اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی فساد و تلاش‌های گسترده بین‌المللی و منطقه‌ای؛ در سطح دولت‌ها، مجامع علمی و نهادهای غیر دولتی، همه و همه مبین گستردگی ابعاد و ضرورت شناخت علمی و مبارزه جدی و عمیق با ریشه‌ها و مظاهر این پدیده و تلاش همه جانبه برای صیانت و ارتقاء سلامت نظام‌های اداری است. ضرورتی که ماهیت اسلامی انقلاب و نظام، آن را پررنگ‌تر می‌کند زیرا فساد به هر شکل و با هر تعریفی زمینه ساز تبعیض و بی عدالتی است و در مقابل، سلامت نظام اداری به ویژه در نظامی منبعث از ارزش‌های اسلامی، پیش شرط لازم برای توسعه و پیشرفت و گسترش عدالت در جامعه است، که به عنوان هدف راهبردی دهه پیش رو از سوی مقام معظم رهبری (مدظله) تعیین شده است.

نخستین گام در ارتقاء سلامت اداری و مبارزه با فساد، آگاهی از کم و کیف این پدیده است و این خود نیازمند پایش و ارزیابی عینی و معتبر سطح سلامت و فساد در دستگاه‌های اجرایی می‌باشد.

طراحی سیستم و نظام سنجش سلامت اداری مقدمه‌ی انجام این مهم است. امروز در سطح جهانی، سازمان شفافیت، مدعی داشتن روش‌ها و شاخص‌هایی است که می‌تواند نرخ فساد را در کشورهای مختلف به صورت نظام مند سنجش نموده و اعلام دارد.

بدیهی است تا نظام سنجش فساد یا سلامت اداری از استواری و اتقان و کارآمدی لازم برخوردار نباشد، نمی‌توان به نتایج و داده‌ها و گزارشات ارائه شده از طرف دست‌اندرکاران سنجش فساد تأکید داشت.

مدیران هر سازمان و هر کشوری مدعی آن هستند که یکی از مسئولیت‌های آنان مبارزه با فساد است. اکثراً هم این ادعا را دارند که در مبارزه با فساد موفق بوده و هستند. علی‌رغم این ادعا، وجود و شیوع فساد برای بخش‌های زیادی از جوامع محسوس و ملموس بوده و فقر و تبعیض ناشی از آن موجبات آلام فراوانی شده است.

وجود نظام سنجش سلامت اداری که به صورت مستقل بوده و خارج از حوزه اختیارات مدیران می‌باشد و با شاخص‌ها و روش‌های متقن علمی و بکارگیری افرادی توانمند و متخصص و متعهد، عهده دار تعیین نرخ فساد در جامعه و در هر یک از سطوح آن گردد و آنرا

به عنوان اصلی ترین شایستگی مدیران در انجام وظایف محوله به آنان، اعلام دارد، از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار می‌باشد. اینچنین نظام سنجش سلامت اداری باید از مصونیت کامل در ابعاد مختلف برخوردار باشد تا بتواند به خوبی از عهده‌ی انجام وظایف خود برآید و زمینه‌های احقاق حقوق مردم را فراهم سازد.

مسئله اقتضای شرایط امروز جهان با وجود قدرت‌های فاسد استکباری و حکومت‌های غیر انسانی و ساخته و پرداخته قطب‌های زر و زور و تزویر، استقرار چنین نظامی نبوده و نیست و این اصل بر سازمانی چون سازمان شفافیت نیز حاکم است و به نتایج بررسی‌های این سازمان نیز با ملاحظه این نکته مهم باید توجه نمود.

نظام مقدس جمهوری اسلامی که توسط ولی فقیه راهبری می‌شود، می‌تواند الگویی الهام بخش در چگونگی پرداختن به سنجش سلامت اداری و فساد در سطح ملی و در قوای سه گانه و سازمان‌های تابعه‌ی آنها را شکل دهد و پس از پیاده سازی آن در ایران، آنرا به کشورهای دیگر ارائه دهد.

نهاد رهبری انقلاب اسلامی که همان دستگاه عظیم ولایت فقیه بوده و در رأس آن رهبری انقلاب اسلامی قرار دارد، می‌تواند علت محدثه و مبقیه‌ی شکل‌گیری و تکامل نظام سنجش فساد و مبارزه با آن باشد و این بزرگترین قوتی است که در نظام جمهوری اسلامی و به برکت پیروزی انقلاب اسلامی حاصل شده است.

دستگاه عظیم ولایت فقیه کانون جوشان و پیش برنده‌ی مبارزه با فقر و فساد و تبعیض در جامعه‌ی ایران و هر جامعه‌ی دیگری است. بنابراین با این پشتوانه‌ی عظیم و گرانقدر می‌توان طراحی نظام سنجش سلامت اداری در ارکان و اجزای جامعه و پیاده سازی آنرا به دست پژوهش و تحقیق سپرد.

نگاشته‌ی پیش رو حاصل تلاش علمی جمعی از پژوهشگران با حمایت مسئولین ارزشمند و متعهد در سازمانی که رسالت مبارزه با فساد را برعهده دارد، می‌باشد.

امید است آنچه که عرضه می‌شود، مورد استفاده و توجه اندیشه‌ی ورزان و صاحب‌نظران متعهد و کارشناسان و مدیران کشور که انقلابی هستند، قرار گیرد و با نقد و نظر خود، زمینه‌های غنابخشی به این مجموعه را فراهم سازند.

و من الله التوفیق

دکتر محمد بازرگانی، دکتر حسن بختیاری،

دکتر مهدی ناظمی اردکانی، دکتر ابوالفضل محمدی

اعضاء هیئت علمی دانشگاه امام حسین علیه السلام

